

Democràcies: alarma taronja

Estan en perill les democràcies liberals arran dels canvis ideològics dels ciutadans i de l'augment dels populismes de dretes i d'esquerres? En l'àmbit polític les prediccions fan sempre de mal dir, però té sentit parlar de tendències quan es parteix de l'anàlisi de dades fiables. En aquest sentit té interès un estudi recent sobre els Estats Units i l'Europa occidental de R. Stefa i Y. Mounk basat en dades de l'Enquesta Mundial de Valors (1995-2014) (*Journal of Democracy*, 2016).

La ciència política ha constatat repetidament una pèrdua d'influència social dels partits polítics i sindicats –baixa afiliació, volatilitat electoral, vots antisistema, etcètera–. Tanmateix, això s'interpretava més com una deslegitimació dels governs i partits que d'unes democràcies a les quals es veia dotades de bona salut. La novetat d'aquest estudi és que qüestiona aquesta última conclusió.

Analitzant els valors i actituds de diferents generacions de ciutadans (*cohorts*) es constata un escepticisme creixent sobre la democràcia, així com una simpatia més acusada vers solucions autoritàries. Un 24% dels actuals *millennials* nord-americans creuen que la democràcia és un "mal sistema" o un "molt mal sistema" (2011; un 7% més que al 1995). A Europa són un 13% (un 8% més alt). Les generacions de més edat són les que mostren avui més suport a la democràcia, especialment en el cas nord-americà. Una de les conclusions de l'estudi és que això està vinculat a un "efecte de generació", no a un efecte d'edat. És a dir, quan les generacions que ara són grans eren joves (generacions d'entreguerres i *baby boomers*) mostraven en l'Enquesta de Valors més sintonia amb la democràcia que els joves d'avui.

Als anys vuitanta els joves eren els que donaven més suport a valors liberaldemocràtics. Avui els papers generacionals s'han invertit. Es constata un radicalisme juvenil insatisfet en els dos extrems de l'espectre polític. A més, l'estudi conclou que l'interès per la política és més alt en les generacions més grans de 50 anys que en les pos-

teriors, tant als Estats Units (una diferència del 26%) com a l'Europa occidental (14%).

En les últimes dècades, la participació electoral decreixent es compensava amb fórmules d'activisme i participació en moviments socials, organitzacions humanitàries i formes de protesta ciutadana. Avui sembla que ja no es així en les generacions més joves.

Potser la dada més alarmant és que la

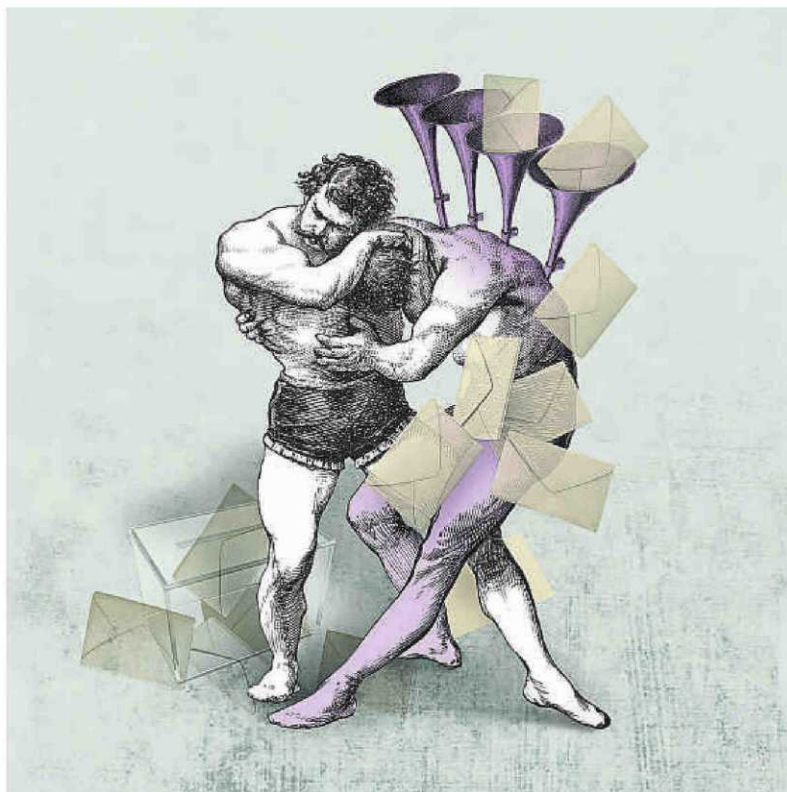
"democràcia" tendeix a ser pensada per les noves generacions des de premisses menys liberals. Ha disminuït la percepció que resulta important viure en una democràcia construïda al voltant dels drets i llibertats, parlaments, separació de poders, procediments legals de control, eleccions competitives, etcètera, és a dir, en una democràcia vinculada als valors i institucions d'arrel liberal. Actualment està augmentant la demanda de "líders forts" i fins i

tot de sistemes autoritaris. I en contrast també amb el que esdevenia en les últimes dècades, l'augment de les actituds antidemocràtiques es dona avui entre els sectors socials més rics, especialment entre els rics joves (35% als EUA, 17% a Europa), que previsiblement formaran part de la classe dirigent del futur. És un retorn parcial al període d'entreguerres.

És tot això un perill per a les democràcies liberals? Crec que encara no. El triomf de Donald Trump, l'augment dels populismes d'extrema dreta a França, Holanda, països nòrdics i centreeuropeus, i dels populismes d'esquerres al sud del continent expressa de moment més un símptoma i una tendència que un perill institucional immediat. Però hi ha corrents de fons que poden portar a dinàmiques d'instabilitat democràtica. No sabem com seran els joves de 20 o 30 anys d'aquí 25 anys, però sembla que en aquestes dates els ciutadans de més de 50 anys seran més conservadors i menys liberals que els de més de 50 anys d'ara. Caldrà estar atents a aquestes dinàmiques de futur.

Les democràcies actuals són uns productes històrics d'al·luvió en què actuen diverses lògiques no necessàriament congruents (liberals, democràtiques, socials, culturals, nacionals, etcètera). En el cas de les lògiques liberal i democràtica el quid de l'èxit de l'invent és que cadascuna limiti i controlli els excessos de l'altra. Crec que habitualment es pensen poc o malament aquestes tensions inevitables, especialment les que es donen entre el liberalisme polític i la democràcia. Ambdós components resulten necessaris.

Shakespeare reflecteix a *Juli Cèsar* la lluita interna de Brutus: vol salvar la República dels riscos de la tirania, objectiu que l'aboca a participar en un assassinat que moralment li repugna. En canvi, Marc Antoni utilitza "el poble contra la República". Un tema clàssic. Avui parlariem més aviat del perill potencial del "poble contra els drets i llibertats", "el poble contra la democràcia". Una reflexió que té en els escrits de Madison, Tocqueville, Stuart Mill i Berlin una permanent i lúcida actualitat. Afortunadament, encara no som aquí. De moment, alarma taronja. Però en política res és irreversible.

JOSEP PUIGDO

Ha baixat la percepció que és important viure en una democràcia vinculada als valors i institucions d'arrel liberal

L'augment dels populismes a Europa és de moment més un símptoma que un perill institucional imminent